

چالش‌های اطاعت از شوهر و راهکارهای برون رفت از آن در آیات و روایات

سید ضیاءالدین علیاناسب*

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۱/۱۲

علی فرزین**

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱/۳۰

چکیده

جستار حاضر، موانع و چالش‌های اطاعت زنان از شوهر و راهکارهای برون رفت از این چالش‌ها را بر اساس آیات و روایات تبیین کرده است. از آنجایی که تنظیم شیوه زندگی بر اساس سبک زندگی اسلامی، موجب سعادت در دنیا و آخرت می‌گردد، این پژوهش با استفاده از سبک زندگی اهل بیت(ع) و سیره آن بزرگواران در خصوص چالش‌های اطاعت از شوهر، دارای اهمیت فراوانی است. هدف این پژوهش، یافتن راهکارهایی برای درمان چالش‌ها و اختلافات زندگی مشترک همسران می‌باشد. لزوم احیای سنت و سیره اهل بیت(ع) در خانواده‌ها، انجام این تحقیق را ضروری می‌نماید. این پژوهش که با روش توصیفی-تحلیلی نوشته شده در نهایت بدین نتیجه رسیده که قرآن و اهل بیت(ع) راهکارهای متنوعی برای برون رفت از آن، مانند محبت و تمکین و تأمین نیازهای جنسی، توجه به ثواب اطاعت و عقاب عدم اطاعت از شوهر، بصیرت افزایی نسبت به حقوق زوجین، تغافل زوجین نسبت به ضعف‌های هم، حسن ظن، انتخاب همسر شایسته، ارائه کرده است.

کلیدواژه‌گان: اطاعت، قرآن، حدیث، سبک زندگی، زن.

z.olyanasab@hmu.ac.ir

* دانشیار گروه قرآن و حدیث، دانشگاه حضرت معصومه(سلام الله علیها) قم.

fazinali@ut.ac.ir

** سطح ۴ حوزه علمیه قم و کارشناسی ارشد تفسیر و علوم قرآنی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم. دانشجوی دکتری

دانشگاه تهران- پردیس فارابی.

نویسنده مسئول: علی فرزین

مقدمه

خانواده محلی برای رشد و تعالی فرد است که در آن، زن و مرد در کنار هم زندگی می‌کنند، به هم پیوستن دو فرد از دو خانواده متفاوت در برخی موارد می‌تواند چالش آفرین شود، به خصوص اگر زوجین طبق سفارشات قرآن و اهل بیت (ع) حرکت نکنند. پژوهش حاضر، عواملی را بررسی می‌کند که ممکن است مانع اطاعت زنان از شوهر شود و نیز راهکارهای قرآنی و روایی برای حل این موانع را بر اساس آیات و روایات معصومان، ارائه می‌دهد. از آنجا که زندگی امروزی با چالش‌های اساسی عاطفی، انسانی و خانوادگی روبه‌روست و تنها راهکار آن، بازگشت به سبک زندگی اسلامی است لذا این پژوهش، بخشی از آیات و روایات را در راستای حل این معضل مورد بررسی قرار می‌دهد. سؤال این پژوهش عبارت است از: چالش‌های معاصر اطاعت از شوهر و راهکارهای قرآن و حدیث برای آن‌ها چیست؟

فرض مقاله بر این است که چالش‌های معاصر در زمینه اطاعت از شوهر نفوذ فرهنگی و سبک زندگی غربی می‌باشد و تهاجم فرهنگی غربی باعث تغییر در روحیات خانواده‌ها شده و زنان را به سوی استقلال در مسائلی هم چون خروج از منزل سوق داده است. تقویت ایمان و عمل به دستورات دین، از جمله رعایت تقوی و حفظ عفت و تقویت مهر و محبت بین زن و شوهر و نیز بر آورده کردن نیازهای عاطفی و جنسی از جمله راهکارهایی است که در متون دینی هم بر آن تأکید فراوان شده است.

پیشینه بحث

در خصوص این مبحث، کتاب «تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث» تألیف محمد محمدی ری‌شهری، از جمله کتاب‌های تقریباً جامع در باب خانواده است و نگاه دقیقی به مسائل تحکیم خانواده دارد، اما پژوهش حاضر در نگاه اختصاصی به موضوع، چالش‌ها و راهکارهای اطاعت از شوهر را بررسی می‌نماید.

کتاب «مهارت‌های زندگی» از حسین خنیفر و مژده پور حسینی، مطالب مفیدی در خصوص مهارت‌های مقابله با مشکلات زندگی؛ از جمله مقابله با شکست، مقابله با خشم و... مطرح کرده است، اما نوشتار حاضر با نگاه قرآنی و روایی در صدد حل مسأله است.

پایان نامه «عوامل اختلاف زن و شوهر از دیدگاه اسلام و روان‌شناسی» از محمد قاسم سبیری پیری به موضوعاتی همچون اختلاف زن و شوهر در مسائل مالی، سوءظن و.. پرداخته اما به طور خاص به مسأله اطاعت و چالش توجهی نکرده است.

مقاله «حقوق خانواده در اسلام» از حسین حقانی زنجانی در مجله درس‌هایی از مکتب اسلام، شماره ۱۲: ۲۱-۲۳) منتشر شده و موارد جواز طلاق زن از شوهر را تبیین کرده است.

مقاله «نیم‌نگاهی به آسیب شناسی خانواده» از محمد رضا ضمیری در نشریه معرفت، منتشر شده که برخی از آسیب‌های مهم خانواده مانند اختلال در جامعه و افسردگی را بررسی کرده، ولی در تحقیق مد نظر ما بحث مبسوطی در باب چالش‌های اطاعت از شوهر و راهکارها باز شده است.

قلمرو وظایف زنان در مقابل شوهر

ابتدا لازم است محدوده وظایف زن در مقابل شوهرش مشخص شود و محدوده اطاعت او از زبان معصومان(ع) روشن گردد، بدین منظور به نقل روایتی از حضرت باقر(ع) اکتفا می‌کنیم: حضرت در بیان اهم وظایف زن می‌فرمایند: «از شوهرش فرمان برد و مخالفت و عصیان او نکند، و چیزی از خانه او بدون اجازه او صدقه ندهد و روزه مستحب جز با اجازه او نگیرد، و اگر بر پشت مرکب(آماده سفر) است و شوهر از او آمیزش خواست امتناع نکند- کنایه از تمکین جنسی- و جز با اجازه او از خانه بیرون نرود»(ابن بابویه، ۱۴۱۳ق، ج ۳: ۴۳۸). این روایت به خوبی محدوده اطاعت از شوهر را بیان کرد و کلیات و سرشاخه‌های وظایف زنان خصوصاً در مسائل زناشویی را مشخص نمود. همچنین قرآن نیز وجوب اطاعت از شوهر را مقرر فرموده است ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ (نساء/۲۴) به نظر می‌رسد؛ در دین اسلامی، اهم وظایف زنان غیر از مضمون حدیث فوق نیست که خوب شوهرداری کردن جهاد زنان معرفی شده است(کلینی، ۱۴۲۹، ج ۹: ۳۷۰). این مقاله ابتدا، موانع و چالش‌هایی را بررسی می‌کند که باعث می‌شوند تا زن، اطاعت گریز باشد و سپس در ذیل هر یک از چالش‌ها، راهکارهای قرآنی و روایی برون‌رفت از آن را ارائه کرده است:

چالش‌های زنان در اطاعت از شوهر و راهکارهای قرآنی و روایی آن‌ها

گاهی زنان در زندگی مشترک با چالش‌ها و موانعی روبه‌رو می‌شوند که باعث می‌شود از وظیفه شرعی خود در اطاعت از همسرشان غافل شوند از جمله این چالش‌ها عبارت‌اند از:

۱. عبادت تلقی نکردن اطاعت از شوهر

اگر زن اطاعت از شوهر را عبادتی مانند نماز تلقی کند و ثواب آن را همسو با نماز بداند هرگز از اوامر شرعی شوهر سر باز نخواهد زد (غفرانی، ۱۳۹۶: ش: ۲۸)، در این مضمون روایتی از نبی مکرم (ص) هست که از سجده بر شوهر سخن به میان آورده که نشانگر ارزش دادن خداوند متعال به ثواب اطاعت از شوهر دارد (ر.ک، کلینی، ۱۴۲۹ق، ج ۱: ۱۲۴). «باید زن بگوید شوهرم بیاید تا به وسیله او به لقای الهی نایل شوم، یعنی اطاعت شوهر را باعث پیشرفت معنوی بداند نه اینکه در مقابل شوهر موضع استکباری بگیرد» (سالاری فر، ۱۳۹۰: ۳۷). بهترین الگوی زنان که حضرت زهرا (س) هست، از سوی شوهرش به عنوان بهترین کمک کار برای اطاعت از خداوند متعال معرفی شده است (ر.ک، ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹ق، ج ۳: ۳۵۶). رسول گرامی (ص) می‌فرمایند: «جهاد زن، خوب شوهرداری اوست» (صدوق، ۱۳۸۵ش، ج ۱: ۵۶). همچنین می‌فرمایند: «هر زنی در حالی از دنیا برود که شوهرش از او راضی باشد، وارد بهشت می‌شود» (ر.ک، ابن بابویه، ۱۳۶۷، ج ۵: ۲۲) لذا اگر زنان به این احادیث توجه کنند و آن را در زندگی خود عملی سازند و اطاعت از شوهر را عبادت تلقی کنند باعث می‌شود از همسرانشان اطاعت کنند.

۲. بی‌توجهی به تفاوت‌های فیزیولوژیکی و روان‌شناختی زن و مرد

همواره در آفرینش مخلوقات، تنوع و اختلاف جنسی و روحی وجود داشته که لازمه حیات و بقای بشر است و زن و شوهر نیز اگر هر دو از نظر جسمی ضعیف باشند قادر به دوام و قوام زندگی نخواهند بود حتی در بین انبیای الهی نیز تفاضل و تفاوت هست.

﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ (بقره/۲۵۳)

«توجه به ویژگی طرف مقابل می‌تواند در سازگاری همسران تأثیر مثبتی داشته باشد» (سالاری فر، ۱۳۹۰: ۵۷). در مقاله‌ای که از محمدرضا زیبایی نژاد به چاپ رسیده

نیز این مشکل به عنوان چالشی برای خانواده بوده و آسیب‌زا معرفی شده است؛ یعنی اگر ویژگی‌های فطری و فیزیکی را در نظر نگیریم چالش آفرین خواهد بود (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۳۹) وقتی زن بداند لازمه امنیت جانی و روحی خانواده، مکانی امن و مستحکم است به مانند منزلی که دیواره و زیربنای آن محکم باشد روحیه و شکل وجودی مرد، امنیت آفرین برای جسم و روح لطیف زن هست، هرگز از اطاعت شوهر خویش که دژی محکم در برابر ناهلان روزگار هست، سر باز نخواهد زد. به عبارت دیگر؛ زن باید حکمت قوام بودن شوهر را درک کند و اطاعت از او را مایه دوام زندگی و امنیت خویش بداند، زن باید درک کند که خدای متعال مرد را قوام و نگهبان او قرار داده تا در سایه مرد، زن بتواند فرزندی نمونه تربیت کند و از گزند آسیب‌ها در امان بماند.

۳. تکیه زیاد بر بعد اختلافی

چالش دیگری که تفاهم زن و شوهر را بر هم می‌زند و آسیب‌زا بوده و زندگی را به بن‌بست می‌کشد تکیه زیاد بر بعد اختلافات است (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۳۹). زن و شوهر در جلسه خواستگاری همدیگر را تصدیق می‌کنند، طوری که هر بیننده‌ای فکر می‌کند این دو، برای هم ساخته شده‌اند به راستی چرا؟ پاسخ واضح است، برای این که هر دو جنبه مثبت هم را می‌بینند و هرگز توجهی به عیوب هم ندارند و این رویکرد باعث هم‌گرایی می‌شود، اما با گذشت اندک زمانی از زندگی مشترک، اختلافات شروع می‌شود، به راستی چرا؟ دوباره پاسخ روشن است؛ علت این است که این بار، توجه هر دو به دنبال امور تازه هست و سعی دارند دنبال نکات منفی هم باشند و آن مثبت اندیشی دوران عقد، جای خود را به اختلاف نگری داده است. خدای متعال، انسان‌ها را به هم‌گرایی دعوت می‌کند و اینکه تکیه بر نکات اشتراک داشته باشند. وقتی قرآن کریم کافران را به مشترکات دعوت می‌کند:

﴿تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾ (آل عمران/ ۶۴)

وظایف مؤمنان بسیار فراتر از آن است. پس اگر زن و شوهر، نقاط مثبت هم را مد نظر قرار دهند، و روی اشتراکات تکیه کنند، موفق‌تر خواهند بود و این در راستای اطاعت از شوهر است.

۴. نبود صداقت

اگر یکی از طرفین خصوصاً مرد، صداقت نداشته باشد، باعث انزجار همسر خواهد بود (ر.ک، سالاری فر، ۱۳۹۰: ۵۷)، قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا﴾ (اسراء/ ۸۰)

که اشاره به اهمیت صداقت دارد و روایات متعددی صداقت را مایه نجات معرفی می‌کنند؛ روایتی از علی (ع) که می‌فرمایند: «کسی که با صداقت حرف بزند و دلیل آورد، هرگز شکست نمی‌خورد» (آمدی، ۱۳۶۶ش: ۲۱۹). حقیقتاً نیر صداقت در زندگی باعث هم‌گرایی و اطاعت از شوهر خواهد بود. باید دقت نمود که، وقتی زنی ببیند شوهرش صداقت ندارد ممکن است مقابله به مثل کند و این نقطه شروعی برای تمامی فتنه‌ها و نابودی زندگی مشترک خواهد بود. اعتمادها سلب خواهد شد و خلأ عاطفی در اثر عدم اعتماد و در نتیجه عدم الفت به بار خواهند نشست.

۵. سوء ظن و تهمت ناروا

سوء ظن در زندگی مشترک و خانوادگی، خطرناک و ویران کننده است. قرآن کریم می‌فرماید:

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا جَنَّبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ﴾ (حجرات/ ۱۲)

قرآن کریم تمامی مؤمنان را دعوت به اجتناب از سوء ظن کرده است تا آنجا که گناه بودن اکثر ظن‌ها مطرح می‌کند. از این آیه استفاده می‌شود که زن و شوهر باید تا حد ممکن برای هم حسن ظن داشته باشند، اگر زنی جلوی سوء ظن خود را نسبت به شوهر خویش نگیرد باعث اختلاف و انزجار و عدم اطاعت از شوهر خواهد شد (ر.ک، مجله گنجینه، شماره ۵۳، ۵۷؛ حق شناس، ۱۳۹۴: ۴۰) و به مفهوم مخالف؛ اگر به همدیگر حسن ظن داشته باشند به اطاعت و محبت منجر می‌شود. یکی از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند زن را به ورطه نابودی و عصیان بکشانند تهمت زنا از سوی شوهر است، قرآن کریم در مقام لعنت بر چنین شوهرانی می‌فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (نور/۲۳)

مردی که همسرش را به ناحق تهمت زنا بزند علاوه بر اینکه مرتکب فعل حرام شده، و مورد لعن الهی قرار می‌گیرد. چنین رفتارهایی باعث می‌شود زن به فکر تلافی شده و در صدد انجام فعل نسبت داده شده برآید. پیامبر خدا(ص) فرمود: «هر کس به زنش تهمت زنا بزند، لعنت بر او فرود آید» (شعیری، ۱۳۶۳: ۴۴۵). اگر مرد تهمت زنا بر همسرش بزند، او نیز به تدریج سعی خواهد کرد از شوهرش کناره گیرد و اطاعت نکند.

۶. بی صبری

نبود روحیه استقامت در برابر مشکلات زندگی مشترک، انسان را از پای در خواهد آورد، قرآن کریم خلقت وجودی انسان را همراه با سختی می‌داند: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ (بلد/۴) البته این نوید را نیز می‌دهد که بعد از تحمل سختی‌های روزگار، فرح و آسانی در میان خواهد بود ﴿إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ (شرح/۶) این نتیجه از آیات مطرح شده به دست می‌آید که اگر روحیه بردباری در زنی نباشد در برابر مشکلات، مستهلک شده تا آنجا که ممکن است سر از اطاعت بردارد. در مقالات مختلف آسیب شناسی خانواده نیز این عامل به عنوان چالش مطرح شده است (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۴۹). روایتی، مزد زن صبور، را هم‌تراز ثواب همسر فرعون، معرفی می‌کند (ر.ک، طبرسی، ۱۳۷۰، ج ۱: ۴۶۲). زن باید با صبوری نسبت به برخی رفتار شوهرش تحمل داشته و زندگی را ادامه دهد. قرآن با آیه ﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾ (بقره/۴۵). انسان را به استعانت از صبر در مشکلات فرا می‌خواند.

۷. فراموشی مرگ و غرق شدن در مادیات

قرآن کریم می‌فرماید:

﴿إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ﴾ (محمد/۳۶)

همچنین روایت می‌فرماید: اگر بی پروایی حاکم روح انسان شود دنیا انسان را در شکم خود به نابودی خواهد کشاند (ر.ک، طبرسی، ۱۳۷۰، ج ۱: ۴۶۲). زن اگر از خداوند

متعال و حیات ابدی خوفی نداشته باشد هرگز در اطاعت شوهر نخواهد بود. زن اگر از خدای خویش غافل نباشد و نیز در فکر مرگ و معاد باشد و بداند که ﴿إِنَّمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ﴾ (نساء/۷۸) و ما همگی مرگ را خواهیم چشید و در مقابل خداوند متعال نسبت به رفتار و اعمال خویش باید پاسخگو باشیم، هرگز از دستور الهی نسبت به اطاعت از شوهر سرپیچی نخواهد کرد.

۸. نزاع و درگیری خانوادگی

قرآن به مؤمنان دستور می‌دهد:

﴿وَلَا تَنَازَعُوا عَاقِبَتَهُمْ وَلَا تَنَازَعُوا عَاقِبَتَهُمْ﴾ (انفال/۴۶)

قرآن کریم نزاع را باعث کم شدن نفوذ هم می‌داند و بیان می‌دارد که نزاع و مشاجره باعث می‌شود ابهت مرد یا زن از بین برود (ر.ک، طبرسی، ۱۳۷۰، ج ۱: ۷۸ و ر.ک، نشریه معرفت: ۱۰۴). اگر مردی با همسر خویش در نزاع و مشاجرات پیاپی باشد از ارزش خود کاسته و این اجازه را به طرف مقابل می‌دهد که نسبت به او ناسپاسی در پیش گیرد. / امام علی (ع): «کسی که به خانواده‌اش بدی کند هیچ امیدی به او نیست» (تمیمی آمدی، ۱۳۸۶: ج ۸۱۳۴)، پیامبر (ص) نیز می‌فرماید: «هر مردی به زنش سیلی بزند، خداوند به مالک دوزخ دستور می‌دهد که در آتش جهنم، هفتاد سیلی بر گونه او بزند، و هر مردی از شما، بر موی زنی مسلمان دست نهد، میخ‌هایی از آتش، در کف دست او می‌کوبد» (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۴: ۲۵۰).

بهترین راهکار در زندگی مشترک، حسن خلق است. پیامبر (ص) متخلق به اخلاق حسنه بودند:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ﴾ (قلم/۳)

و اخلاق ایشان زبان زد عام و خاص بوده و موجب هدایت بسیاری شده است، همانطور در آیه دیگری می‌فرماید:

﴿لَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَقْبُصُوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ (آل عمران/۱۵۹)

در روایتی از نبی مکرم (ص) که می‌فرماید: هر زن و مردی که یکدیگر را اذیت کنند، هیچ عملی از آن‌ها پذیرفته نیست (ر.ک، حر عاملی، ج ۲: ۱۶۳). از این جستار باید

نتیجه گرفت که مرد خوش اخلاق متضمن اطاعت همسر از او را زمینه سازی می‌کند. البته باید در محبت کردن همیشه اعتدال را رعایت نمود تا مورد استفاده سوء قرار نگیرد.

۹. فقر مادی

این مورد نمی‌تواند مطلق باشد و نمی‌توان گفت حتماً افراد فقیر با هم سازش ندارند، اما به طور نسبی می‌توان گفت که وضع اقتصادی خانواده در روابط زن و شوهر، اثر می‌گذارد و می‌توان گفت در برخی موارد فقر ممکن است باعث دلزدگی زن از شوهر شود و علت ناقصه‌ای برای ناسپاسی گردد. در پاره‌ای از روایات، فقر را مذمت نموده‌اند از جمله آن‌ها قول نبی مکرم (ص) است: «الفقر الموتُ الأکبر» که فقر را مرگی بس بزرگ می‌شمارند (حرانی، ۱۳۶۳: ۸). روایت دیگر فرمایش نبی مکرم (ص) که فقر را قرین کفر می‌دانند (ر.ک، کلینی، ۱۴۰۷: ج ۲: ۳۰۷). البته باید توجه نمود که فقر انواع مختلفی دارد و ممکن است فقر در پاره‌ای از موارد به خاطر امتحان الهی یا نتیجه گناه شخص باشد و نیز فقر را می‌توان به فقر مذموم که فقر الی الناس و فقر ممدوح که فقر الی الله است، تقسیم کرد. در هر صورت فقر ممکن است فرد را از پای درآورد و از اطاعت شوهر سر باز زند.

مرد باید تلاش خود را برای تأمین مالی همسر و خانواده‌اش به کار گیرد و سعی کند آنان را از نظر مالی تأمین کند. در این باب روایات متعددی وارد شده است از آن جمله، قول نبی مکرم (ص): «أول ما يوضع في ميزان العبد، نفقته على أهله» (هندی، ۱۴۰۱: ج ۱۶: ۲۷۶) که تلاش مرد را در راستای تأمین معاش خانواده اش مورد تحسین قرار می‌دهد و تلاش کننده برای تأمین نیاز همسر را قرین پیامبران و امامان معرفی می‌نمایند (ر.ک، هندی، ۱۴۰۱: ج ۱۶: ۲۷۶) و نیز تأکید اسلام بر این است که مرد تا حد امکان نسبت به همسرش گشاده دست باشد و برای او در حد متعارف خرج کند و او را در تنگنا قرار ندهد. امام زین العابدین (ع) می‌فرماید: «أرضاكم عند الله أسبغكم على عياله» (حرانی، ۱۳۶۳: ۲۷۹) لذا گشاده رویی و تأمین معاش از سوی شوهر می‌تواند زن را مطیع همسرش گرداند.

۱۰. استقلال مالی و رفاه

استقلال اقتصادی زن گاهی می‌تواند چالش آفرین باشد و به عنوان آسیبی در تمکین و اطاعت شکل گیرد. در مقاله از رضا رمضان نرگسی نیز بدان توجه شده است (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۱۹۷). در پاره‌ای از مواقع نیز ممکن است زنی به خاطر رفاه طلبی و به عبارت بهتر در اثر ثروت بیش‌تر و خصوصاً استقلال مالی از شوهر خود اطاعت نکنند. البته این دو لازم و ملزوم نیستند و چه بسیار زنانی که در رفاه کامل بوده و حتی استقلال مالی داشته‌اند، ولی در اطاعت مطلق شوهر خویش بوده‌اند که حضرت خدیجه کبری(س) از آن زنان است که با وجود ثروت کلان و استقلال مالی، دل در اختیار شوی خویش سپرده و در اطاعت نبی مکرم(ص) بودند (ر.ک، مجلسی، ج ۴۳: ۱۳۱) ولی باید دقت نمود اگر روان‌شناسی امامان معصوم(ع) را مورد دقت قرار دهیم تأکید ایشان بر این بوده که همواره زن در داخل منزل عهده‌دار مسئولیت مهم تربیت و کارهای اندرونی منزل شود (ر.ک، بروجردی، ج ۲۵: ۵۶۳) و با توجه به روح لطیف زن، توصیه اسلام بر این بوده که زن بیش‌تر در داخل خانه باشد و کار مهم تربیت فرزند را انجام دهد که از عهده مردان نمی‌آید برای نمونه می‌توان به سفارش علی(ع) در نهج البلاغه توجه نمود که می‌فرمایند: «زن لطیف است و نباید به عهده او کارهای غیر مرتبط با روحیه او را گذاشت و می‌فرمایند، زن پهلوان جنگی نیست» (امام علی(ع)، ۱۳۸۴: ۳۸۲) کنایه از این که زن باید عهده‌دار کارهای مرتبط با روح و جسم خویش شود که از نظر اسلام حضور زن در منزل و کارهای تربیتی مناسب او بوده و در عین حال منافاتی با پاره‌ای از حضور زن در عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و علمی نخواهد داشت.

۱۱. سختگیری مرد

عامل دیگری که می‌تواند باعث شود زن از اطاعت شوهر امتناع ورزد سختگیری مرد نسبت به زن است (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۲۹۳). مرد نباید در زندگی سختگیرانه عمل کند؛ طوری که در اسلام نیز اصل بر رفق و مدار است. علی(ع) می‌فرمایند: «نتیجه خردورزی، مدارا کردن با مردم است» (لیثی واسطی، ۱۳۷۶: ۲۰۹) نیز: «فَإِنَّ الْمَرْأَةَ رَيْحَانَةٌ...» زن گل است، نه پیشکار، پس در همه حال، با او مدارا کن، و با وی، به خوبی،

همنشینی نمای، تا زندگی، باصفا شود» (حر عاملی، ۱۳۷۴، ج ۱۴: ۱۲۰) بنابراین، اگر مرد نسبت به همسرش، سهلگیر باشد او را نسبت به اطاعت از خود ترغیب خواهد کرد.

۱۲. ننگ تلقی کردن استیذان از همسر

اگر اطاعت و طلب اجازه از شوهر را ننگ تلقی کنیم قطعاً با طبع زن سازگار نخواهد بود، بلکه باید اجازه مرد را نوعی عشق ورزی تلقی کرد (غفرانی، ۱۳۹۶: ۱۰۶). زندگی مشترک نوعی عبادت است و پیامبر اکرم (ص) فرمود: «ما بنی فی الاسلام احب الی الله تعالی من التزویج» (صدوق، ابن بابویه، ۱۳۶۷، ج ۳: ۳۸۳) و این سخن مراتب قداست خانواده را به خوبی نشان می‌دهد بنابراین زندگی مشترک، خودخواهی و فقط لذت جوئی و هواخواهی نیست و هرچه اطاعت از شوهر با خودخواهی زن کنار گذاشته شود، چالش برانگیز می‌شود (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۳۷). هرچند تلذذ از عوامل اصلی پیوند ناگسستنی می‌باشد، زمانی که زن به قداست نقش زن و شوهر توجه کند، خود را ملزم به اطاعت خواهد نمود.

۱۳. ناآشنایی با آموزه‌های اسلامی

وقتی زنی از آگاهی کافی برخوردار باشد که حکم خدا در مدیریت زندگی بر قوامیت مرد است؛ «الرجال قوامون علی النساء» (نساء/۳۴) زنی که بر آموزه‌های دینی آگاه باشد و حکمت‌های اطاعت از شوهر بداند مطمئناً بهتر می‌تواند با این قضیه کنار آید و در اطاعت شوهر خویش باشد.

۱۴. اطاعت نکردن زن به خاطر بی تعهدی و خیانت مرد

یکی از مهم‌ترین چالش‌های زندگی مشترک، خیانت می‌باشد (ر.ک، دوفصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی بالینی و شخصیت، شماره ۲: ۹۷-۱۰۹). اگر مردی نسبت به همسر خود تعهد کافی را نشان ندهد زن از مرد خویش دلزده شده و اطاعت نخواهد کرد. (ر.ک، همان) قرآن کریم بارها بر مسأله وفای به عهد و پیمان اشاره دارد و آن نشان از اهمیت فراوان این مطلب در متن زندگی است.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ (مائده/۱)

لازم به ذکر است در شرع مقدس اگر رابطه‌ای به طرف تحریک با نامحرم کشیده شود حرام است. البته هر نوع ارتباط در نگاه اول به معنی رابطه جنسی نیست و نباید به مجرد رابطه‌ای، فرد را زانی تلقی کرد، مطلب دیگر اینکه از نظر شرع مقدس اسلام، رابطه پنهانی اما مشروع، خیانت محسوب نمی‌شود، هرچند این نوع رابطه نیز در عرف مردم عادی، ممکن است خیانت و یا بی‌تعهدی محسوب گردد.

مطلبی که در این مجال قابل بحث است، تأثیر خیانت بر اطاعت ناپذیری زن می‌باشد؛ با اقدام به خیانت زوجین، اطمینان میان همسران، از بین می‌رود، و همین امر، سبب نگرانی، دلهره، خشم و اضطراب می‌شود و در نهایت آسایش و آرامش از خانواده رخت برمی‌بندد» (پسندیده، ۱۳۹۰: ۱۸۴). همچنین لازم است، برای اینکه خانواده از آسیب خیانت در امان باشد، زمینه‌های خیانت جنسی توجه نمود و خانواده را از روابط ناسالم، نارضایتی جنسی، تحریکات نابجای جنسی، بی‌غیرتی و غیرت ورزی نابجا را از بین برد (ر.ک، پسندیده، ۱۳۹۰: ۱۸۹-۱۸۴). بنابراین وقتی زنی، بی‌تعهدی همسر خویش را ببیند ممکن است مقابله به مثل نماید و بحث خیانت از خطرناک‌ترین رفتاری است که زن را اطاعت‌گریز می‌کند.

۱۵. نبود آرامش روانی

نخستین حکمت تشکیل خانواده که قرآن کریم، آن را با صراحت بیان کرده، رسیدن به آرامش روانی است و نبود آرامش، چالش‌انگیز است (محمدی ری شهری، ۱۳۸۷: ۱۴) در حالی که قرآن همسر را مایه آرامش می‌داند:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ

فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (روم/۲۱)

این آیه اشاره دارد که زن و شوهر مایه آرامش یکدیگرند و زمانی که این آرامش، از بین برود ساختار زندگی مشترک از میان رفته و مسأله اطاعت از شوهر با چالش جدی روبه‌رو خواهد شد. لذا برای این که زن مطیع امر شوهر خویش باشد لازم است در

زندگی مشترک آرامش شکل بگیرد و زن و شوهر در کنار هم مکمل هم بوده و با محبت و مودت و عشق ورزی به هم، همدیگر را به ساحل آرامش برسانند.

۱۶. عدم ارضای جنسی

خداوند متعال در نهاد انسان، لذت جویی جنسی را قرار داده و برای ارضای آن لطیف‌ترین و زیباترین موجود دنیا را از جنس مخالف قرار داده است. زن و شوهر هر دو به ارضای جنسی منظم و تام نیاز دارند تا موجب آرامش همدیگر گردند و این مهم‌ترین عامل زیستن در کنار همسر می‌باشد، حضرت صادق (ع) می‌فرمایند: «اگر محرک انسان برای عمل زناشویی تنها تمایل به فرزند بود (و هیچ گونه لذت و کامیابی در این عمل وجود نداشت) بعید نبود که در این امر آن قدر سستی کند که نسل بشر کمیاب و یا به کلی منقطع شود» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۳، ۷۹). از حدیث فوق این استفاده می‌شود که؛ یکی از مهم‌ترین عوامل زندگی مشترک و ارتباط جنسی، مسأله لذت جویی می‌باشد و به تبع آن اگر امکان تلذذ در میان نباشد، مرد و زن به رضایت جنسی نرسیده و به دنبال ارضای غیر شرعی شود اطاعت از شوهر با چالشی بسیار اساسی و خطرناک روبه‌رو خواهد شد» (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۲۹). در این میان اگر روح تقوا نباشد بنیان خانواده به راحتی از هم پاشیده و امکان دارد پای نامحرم‌ان به زندگی مشترک باز شود و زندگی زناشویی با مشکل روبه‌رو گردد.

قرآن کریم زن و شوهر را مکمل هم معرفی می‌کند:

﴿هُنَّ لِيَاْسٌ لِّكُمْ وَأَنْتُمْ لِيَاْسٌ لَّهُنَّ﴾ (بقره/۱۸۷)

و می‌توان نتیجه گرفت زن و شوهر با هم و در کنار هم به سعادت می‌رسند و اگر زن و شوهر از نظر جنسی تأمین نشوند بخش اعظمی از زندگی زناشویی با چالش اساسی روبه‌رو خواهد شد. رسول اکرم (ص) نیز می‌فرمایند: «اگر زن، خود را برای شوهر نمی‌ساخت (عرضه جنسی نمی‌کرد)، بی‌گمان در دل او جا نمی‌گرفت» (طبرسی، ۱۴۰۶، ج ۷: ۲۱۷). امام علی (ع) درباره تلذذ جنسی زوجین می‌فرمایند: «زن مسلمان باید خود را برای شوهرش خوش‌بو سازد» (صدوق، ۱۳۸۵: ۶۲۱). پیامبر اکرم (ص) نیز فرموده‌اند: «مرد برای همسرش، همان وظیفه را دارد که زنش در برابر او دارد، یعنی خود

را برای او بیاراید، همچنانکه زنش، خود را برای او می آراید؛ ولی نباید به گناه بیفتد. همچنین در روایت دیگری می فرماید: «این آیه خداوند که فرموده ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا﴾ یعنی توان ترک جماع را ندارد» (کلینی، ۱۴۲۹، ج ۱۱: ۱۶۶).

البته این مورد دو طرفه بوده و زن نیز باید برای حفظ سلامت جنسی شوهرش، خود را به او عرضه کند، پیامبر اکرم (ص) بیان می دارند: «برای هیچ زنی، روا نیست که بخوابد، مگر این که پیش از خواب، خودش را برای شوهرش عرضه کند، جامه هایش را در آورد، در بستر او درآید، و پوست خود را بر پوست او بچسباند، اگر چنین کند، پس خود را عرضه نموده است» (حر عاملی، ۱۳۷۴، ج ۱۴: ۵۰۱). / امام رضا (ع) در ضمن حدیثی، طولانی شدن ترک همبستری را مذمت نموده اند (ر.ک، صدوق، ۱۳۶۷، ج ۳: ۴۵)، در روایت دیگری پیامبر اکرم (ص) فرموده اند: «پیش از نزدیکی ملاحظه کنید با همسرانتان» (ر.ک، هندی، ۱۴۰۱، ج ۱۶: ۳۵۲). مستفاد از روایات ائمه اطهار (ع) این است که زن و مرد باید نهایت لذت را از هم دیگر داشته باشند تا اینکه نیاز جنسی برطرف شده و کانون خانواده از دستبرد هوسرانان سالم بماند و زن با برآورده شدن حاجت جنسی اش، در اطاعت شوهر خویش باشد.

۱۷. هم کفو نبودن

مطلب چالش انگیز دیگری که ممکن است آسیب زا باشد عدم تناسب بین زن و شوهر و هم کفو نبودن است (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۲۹). قرآن کریم برای اشاره به رعایت هم کفوی، می فرماید:

﴿الْخَيْثَاتُ لِلْخَيْثِينَ وَالْخَيْثُونَ لِلْخَيْثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ﴾ (نور/

۲۶)

روایات متعدد معصومان (ع) اشاره به انتخاب همسر شایسته دارد، به عنوان نمونه حدیثی از پیامبر اکرم (ص)، که همسر نیک را مایه سعادت می دانند (ر.ک، کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵: ۳۲۷). همچنین روایات متعددی که انتخاب زن هم شأن و هم کفو دارد، البته هم کفو بودن ابعاد مختلفی دارد از جمله از جهات سطح سواد، تمکن مالی، زیبایی،

فرهنگ و... ممکن است زنی که از نظر زیبایی تفاوت اساسی با مردش دارد نتواند با او انس بگیرد و سر به اوامر او بنهد.

هم کفوی فرهنگی نیز لازم است و عدم آن، چالش آفرین خواهد بود. اگر زن از خانواده‌ای باشد که در آن معمولاً زنان بر مردان تحکم دارند، طبیعتاً روحیه اطاعت‌پذیری نخواهد داشت (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۲۸) بنابراین این مشکل باید قبل از ازدواج حل شود (ر.ک، مصطفوی، ۱۳۹۰، ج ۱: ۳۳۰-۳۳۴). «هر خانواده، فرهنگ ویژه‌ای دارد که به اموری مانند نگرش خصوصی خانواده در رفتارها، سنت‌ها، و چگونگی روابط با دیگران مربوط می‌شود، زن و شوهر در دو خانواده متفاوت رشد یافته‌اند، در نتیجه، تفاوت فرهنگی، علائق و سلیق گوناگون دارند که در روند سازگاری زوجین باید برخی ویژگی‌ها را پذیرفت و برخی را کنار گذاشت، عدم توجه به این مطلب، موجب اختلاف خواهد بود» (سالاری فر، ۱۳۹۰: ۲۱۶). این چالش، درمانی غیر از پیشگیری نخواهد داشت لذا لازم است هنگام انتخاب همسر به اختلاف فرهنگی نیز توجه نمود. همانطور که در آیه ۲۶ سوره مبارکه نور، به این مهم اشاره شد.

۱۸. افراط و تفریط در محبت

خدای متعال می‌فرماید:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾

(روم/۲۱)

همچنین در روایات متعدد محبت به همسر را موجب ایمان می‌داند: پیامبر اکرم (ص): «هر چه ایمان مرد بیش‌تر باشد، همسرش را بیش‌تر دوست دارد» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۳: ۲۲۸). در روایت دیگری، نشستن مرد نزد همسرش و محبت به آنان، دوست داشتنی‌تر از اعتکاف در مسجد النبی معرفی می‌شود (ر.ک، شریف الرضی، بی‌تا: ۳۴۲) همچنین، می‌فرماید: «اینکه مردی به همسرش بگوید: «إني أحبك؛ دوستت دارم» این حرف او هرگز از قلب همسرش بیرون نمی‌رود» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵: ۵۶۹).

اسلام دینی است که به محبت بین زن و شوهر تأکید فراوان دارد تا اینکه زن و شوهر از نظر محبت ارضا شوند و با همدیگر خو گیرند و همدیگر را دوست داشته باشند.

اگر مرد به همسر خویش توجه کافی نداشته باشد و به بیان بهتر، اگر به همسر خویش محبت نکند، ممکن است برای زنش دو حالت پیش آید؛ اول اینکه ممکن است به خاطر خوی خدا ترسی اطاعت کند و البته این اطاعت همراه با افسردگی خواهد بود؛ چون فردی که از نظر محبت از طرف مرد، در تنگناست امیدی برای زندگی ندارد جز اینکه خود را با روح تقوا آرام بخشد.

حالت دوم که به وفور دیده می‌شود، عدم اطاعت پذیری از شوهر خواهد بود؛ چون زن از طرف مرد، محبتی ندیده بنابراین در صدد جبران آن برخواهد آمد. البته این کمبود، مجوزی برای ارتکاب معاصی نیست.

خلأ عاطفی در اثر عدم ارتباط کلامی نیز که مصداقی از بی‌مهری به زن می‌باشد چالش آفرین است (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۳۵). «طبیعت خلقت زن طوری هست که نیاز به هم کلام دارد و نیاز دارد که از سوی همسرش شنیده شود تا از نظر عاطفی ارضا شود» (حسینی، ۱۳۸۶: ۶۰) در صورتی که این نیاز زن برآورده نشود ممکن است عنان کار از دست شوهر در رود (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۳۵) و او اطاعت نکرده و رو به افراد دیگری گرداند. بر عکس مورد بالا- که به کمبود محبت اشاره دارد- اگر محبت به زن، از حالت عادی خارج شده و راه افراط در پیش گیرد ممکن است، باعث عدم اطاعت زن از شوهر خویش گردد، در این باب پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «از افراط در دوست داشتن همسر پرهیز کنید» (حر عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰: ۲۵) در واقع افراط در محبت باعث می‌شود در زن حالت استکباری به وجود آید و مرد را زیر سلطه خویش قرار دهد، اما اسلام راه میانه را پیشنهاد می‌دهد که محبت در حد اعتدال خواهد بود.

۱۹. نداشتن تغافل

تغافل در خانواده، اصلی است که باعث حل شدن تدریجی بسیاری از مشکلات خواهد شد. امام علی (ع) فرمود: «کسی که از بسیاری از امور تغافل نکند زندگی‌اش سخت می‌شود و با چالش روبه‌رو خواهد بود» (ر.ک، محمدی ری شهری، ۱۳۸۷: ۲۳۸). تغافل اصلی است که زن و شوهر باید هر دو در دستور کار زندگی خویش قرار دهند تا گذشت زمان بسیاری از امور را حل کند، اگر مردی مرتکب اشتباهی شد، زن نباید سریعاً از

کوره دررفته و راه عصیان پیش گیرد، اگر زن دچار خطا شد مرد نیز با خویشتن داری برخورد کند.

۲۰. بی‌غیرتی مرد

پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «غیرتمند باش، که خداوند انسان غیور را دوست دارد» (کنز العمال، ۱/۱۴۰ق، ج ۱۵: ۸۷۶). مرد باید در مقابل تعدی زن از خود غیرت نشان دهد تا زمینه عصیان زن از بین برود و باعث تنظیم روابط گردد، اگر مردی بی‌خیال بوده و نسبت به عصیان و نیز معاصی متظاهره همسرش، از خود غیرت نشان ندهد، زمینه عصیان زن را به وجود آورده (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۴۸) و باعث می‌شود شخصیتی متزلزل از خود نشان داده تا زن از آن شخصیت بزدل اطاعت نکند.

۲۱. ضعف در اخلاق و ایمان

قرآن کریم می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ (تحریم/۶)

پیامبر اکرم (ص) طی روایتی نهی از معاصی الهی را باعث حفظ از آتش می‌دانند (ر.ک، سیوطی، بی تا، ج ۸: ۲۲۵). خانواده همیشه در معرض آسیب‌های اجتماعی می‌باشد و مرد باید موجبات حفظ خانواده و خصوصاً همسرش را از این آسیب‌ها فراهم سازد، اگر زنی در دام این آسیب‌ها بیفتد عنان خویش را دست شیطان داده و راه سرپیچی از شوهر را در دستور کار خواهد داد (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۱۳۰). در آیه دیگر، خداوند متعال می‌فرماید:

﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ﴾ (طه/۱۳۲)

نشان از اینکه مرد مأمور به تربیت مذهبی خانواده خویش می‌باشد تا کار به جایی نرسد که زن از اطاعت شوهرش سر باززند.

۲۲. تحقیر زن توسط شوهر

اگر مردی همسرش را تحقیر کند به تدریج در قلب او نفرتی به وجود خواهد آمد که باعث عصیان و تطاعت ناپذیری زن شود. تحقیر زن و تخریب شخصیت او، زندگی

مشترک را با مخاطره اساسی روبه‌رو می‌کند (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۳۴). استاد مطهری می‌فرماید: «تحقیر و سرزنش ممنوع، به خصوص در حضور بچه‌ها و دیگران، همدیگر را تحقیر نکنید، اگر قصد سرزنش و ملامت یکدیگر را دارید و یا می‌خواهید از هم انتقاد و پیشنهادی داشته باشید، حتماً وقتی را به طور خصوصی در نظر بگیرید و با هم صحبت کنید که خیلی هم مفید خواهد بود» (مطهری، ۱۳۸۶: ۱۳۴ و طهماسبی، بی تا: ۳۶). بنابراین تحقیر زن توسط همسرش می‌تواند، باعث عدم اطاعت از او گردد.

۲۳. ازدواج تحمیلی

امام صادق (ع) در مورد انتخاب همسر، می‌فرماید: «با کسی ازدواج کن که خودت می‌خواهی، و آن شخصی را که پدر و مادرت می‌خواهند (که مطابق میل تو نیست) را رها کن» (طوسی، ۱۴۰۷ق، ج ۷: ۳۹۲). اگر زنی را به اجبار شوهر دهند طبیعتاً در روند اطاعت‌پذیری وی تأثیرگذار خواهد بود (ر.ک، نشریه معرفت، ۱۰۴ و حق شناس، ۱۳۹۴: ۱۹۰) و این شوهری است که مطابق میل او نیست و قلباً میل اطاعت نخواهد داشت و اگر با میل خویش همسر آینده خود را با ملاکی صحیح انتخاب کنند، نتیجه این ازدواج به طور طبیعی در راستای امر الهی مبنی بر اطاعت از شوهر خواهد بود.

۲۴. خودآرایی برای غیر همسر

یکی از چالش‌ها و آسیب‌های خانواده که باعث به هم خوردن خانواده می‌شود، آراستن زن برای غیر شوهر می‌باشد که از مرد خویش غافل شده و هدفش ارضای چشم نامحرمان می‌شود (ر.ک، حق شناس، ۱۳۹۴: ۵۲). قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

﴿وَلَا يُدِينَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ﴾ (نور/۳۱)

که دستور به حفظ چشمان از نامحرم و حفظ عفت و نشان ندان بدن به نامحرم را تصریح می‌کند. پیامبر (ص) می‌فرماید: «برای هیچ زنی، حلال نیست که مچ و پای خویش را برای مردی جز شوهرش آشکار سازد. هرگاه چنین کند، پیوسته مورد لعنت و ناخشنودی خدا قرار می‌گیرد، و خداوند بر او خشم می‌گیرد، و فرشتگان خدا لعنتش

می‌کنند، و برایش عذابی دردناک، آماده می‌سازد» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۴: ۲۴۲) لذا حل این چالش در سایه بازگشت به عمل به قرآن و خودداری از آرایش برای غیر شوهر است.

۲۵. خودخواهی

در برخی موارد علت اطاعت ناپذیری زن، وجود روح تکبر در اوست، ممکن است زنی به خاطر غرور و تکبر و یا خودخواهی، و یا حتی به واسطه جمال ظاهری که معمولاً بر مردان برتری دارند، از مرد خویش اطاعت نکنند (ر.ک، مصطفوی، ۱۳۹۰، ج ۱: ۳۲۴-۳۲۷) قرآن کریم در خصوص مغروران می‌فرماید:

﴿وَلَا تَصْعِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْسُقِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾

(لقمان/۱۸)

که لقمان فرزند خویش را از غرور و تکبر، بر حذر می‌دارد. «خود محوری و عدم پذیرش ویژگی‌های فردی دیگران، مانع مهمی برای تفاهم و تشریک مساعی در زندگی خانوادگی است» (سالاری فر، ۱۳۹۰: ۲۱۴)، راه حل قرآنی این چالش از بین بردن روح تکبر در زن می‌باشد. البته لازم است مرد نیز به تناسب همسر خویش اخلاق در خانواده را رعایت کند. و تکبر هر یک از زوجین چالش برانگیز خواهد بود، البته نباید فراموش کرد که تکبر نسبت به نامحرم لازم حفظ حریم زن از نامحرم خواهد بود و نیز اقتدار مرد در جهت حفظ امنیت خانواده می‌باشد و روح تکبر با اقتدار معقول متفاوت است.

۲۶. رسانه‌ها، تهاجم فرهنگی و فضای مجازی

از جمله سیاست‌های غرب می‌توان به تکنولوژی ماهواره‌ها اشاره کرد که با تولید برنامه‌های مبتذل جنسی و رقص و آواز، سعی دارند، جوانان را سرگرم اعمال مبتذل کرده و بی بند و باری را در جوامع عقب مانده ترویج دهند (ر.ک، نافع‌ی فرد، ۱۳۸۳: ۵۶) فضای مجازی به عنوان یکی از تأثیرگذارترین عوامل در تغییر سبک زندگی، فرد را از سبک اسلامی دور می‌کند (ر.ک، مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، شماره ۴) و در صورتی که مراقبت لازم صورت نگیرد، ممکن است زن برای اینکه همگام با مد روز زندگی کند و خود را به غرب شبیه سازد، از اطاعت همسرش خودداری کند (ر.ک، حق

شناس، ۱۳۹۴: ۱۸۹). در واقع الگوی نامناسب است که با تأثیرگذاری منفی روی زن، سعی می‌کند تا زن مسلمان را به طرف فرهنگ غربی گشاند و سعی کند با طرح مباحثی چون، آزادی، برابری و مساوات و... زن مسلمان را شبیه برخی زنان غربی گرداند و پیوند زناشویی اسلامی را به هم بزند. باید دقت کرد که در غرب برخی زنان افسارگسیخته بوده و کرامت خویش را از دست داده‌اند ولی اسلام برای زن کرامت و محدودیت همراه با عزت قائل است و قرآن مرد و زن را تکریم کرده:

﴿لِنُكْرِمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتِّقَاكُمْ﴾ (حجرات/۱۳)

قرآن معیار برتری را تقوی معرفی کرده و فرقی در جنسیت نیست، کرامت زن باعث می‌شود تا بازیچه مردان نامحرم قرار نگیرد، لذا در فضای مجازی، همواره دشمنان، سعی دارند زنان مسلمان را همانند زنان غربی، بی بند و بار کرده و از اطاعت الهی و اطاعت شوهر باز دارند. مدیریت صحیح این فضا و نیز آموزش مهارت‌های ضروری، و نیز رعایت حریم‌ها سهم بزرگی در رعایت تقوی در فضای مجازی را به دنبال خواهد داشت (ر.ک، مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، شماره ۴). بنابراین با رعایت حریم‌ها و تقوی در فضای مجازی سلامت خانواده حفظ می‌گردد، وقتی حریم زن و شوهری از نفوذ نامحرمان حفظ گردد، زن موافق طبع خویش مطیع شوهر خویش خواهد بود.

نتیجه بحث

پژوهش حاضر موانع و چالش‌های پیش روی اطاعت از شوهر و راهکارهای حل این مشکلات را با تأکید بر آیات قرآن و نیز احادیث معصومین (ع) مورد بررسی قرار داد و حاصل مطلب اینکه ضعف ایمان، عبادت تلقی نکردن اطاعت از شوهر، ناآگاهی به حقوق متقابل، خیانت، سوء ظن، تهمت بی جا، عدم رضایت جنسی از شوهر، نبود صداقت، خلاء عاطفی و... از جمله موانع و چالش‌های مقابل اطاعت‌پذیری زنان از شوهران خویش بوده که باعث به خطر افتادن و تضعیف و در مواقعی، نابودی بنیان خانواده می‌گردد.

این پژوهش به راهکارهای قرآنی و روایی چالش‌های اطاعت‌پذیری از شوهر توجه نموده و حاصل اینکه توجه به جایگاه اطاعت از شوهر که در راستای اطاعت الهی بوده و

نیز ارتقاء سطحی علمی و درک واجبات الهی، از بین بردن روحیه استکباری، یاد مرگ، تأمین نیازهای جنسی و عاطفی، وفاداری، تنظیم روابط با نامحرم، از جمله مواردی است که می‌تواند زمینه اطاعت پذیری از شوهر را تسهیل بخشد.

کتابنامه

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

ابن بابویه، محمد بن علی. ۱۳۶۳ش، *من لا یحضره الفقیه*، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
ابن شهر آشوب مازندرانی. ۱۳۷۹ق، *محمد بن علی مناقب آل ابی طالب علیهم السلام*، قم: علامه.
بروجردی، آقا حسین. ۱۳۸۶ش، *جامع احادیث الشیعة*، جمعی از محققان، تهران: انتشارات فرهنگ سبز.

پسندیده، عباس. ۱۳۹۰ش، *رضایت زناشویی*، قم: دار الحدیث.

تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. ۱۴۱۰ق، *غرر الحکم ودرر الکلم*، قم: دار الکتب الاسلامی.

حر عاملی، محمد بن حسن. ۱۳۷۴ش، *تفصیل وسائل الشیعة*، قم: آل البیت.

حرانی، ابن شعبه. ۱۳۶۳ش، *تحف العقول*، قم: نشر اسلامی.

حسینی، داود. ۱۳۸۶ش، *روابط سالم در خانواده*، قم: بوستان کتاب.

حق شناس، سیدجعفر. ۱۳۹۴ش، *آسیب شناسی خانواده*، قم: دفتر مطالعات زنان.

حقانی زنجانی، حسین. آذر ۱۳۵۲، *درس هایی از مکتب اسلام*، مجله حقوق و خانواده در اسلام، شماره ۱۲، صص ۲۱-۲۳.

دهنوی، حسین. ۱۳۹۰ش، *گلبرگ زندگی*، قم: خادم الرضا.

سالاری فر، محمد رضا. ۱۳۹۰ش، *درآمدی بر نظام خانواده در اسلام*، قم: هاجر.

سیوطی، جلال الدین. بی تا، *الدر المنثور*، بیروت: دار الفکر.

شریف الرضی، محمد بن حسین. ۱۳۹۱ش، *تنبیه الغافلین*، پیام حق (نرم افزار نور، جامع الأحادیث ۳)

شعیری، تاج الدین. ۱۳۶۳ش، *جامع الأخبار*، قم: رضی.

صدوق، ابن بابویه. ۱۳۶۷ش، *من لا یحضره الفقیه*، تهران: نشر صدوق.

صدوق، ابن بابویه. ۱۳۸۵ش، *الخصال*، قم: اندیشه هادی.

طبرسی، حسن بن فضل. ۱۳۷۰ش، *مکارم الأخلاق*، قم: الشریف الرضی.

طبرسی، حسن بن فضل. ۱۴۰۶ق، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، بیروت: دار المعرفه.

طوسی، محمد بن الحسن. ۱۴۰۷ق، *تهذیب الأحکام*، تهران: دار الکتب الإسلامیه.

طهماسبی، احمد. بی تا، *خانواده از دیدگاه شهید مطهری*، تهران: ستاد بزرگ داشت استاد شهید
آیه الله مرتضی مطهری

غفرانی، محمد جعفر. ۱۳۹۶ش، *عشق و اختلاف*، قم: نشر قرآن و اهل بیت (ع).

کریمی، رضا. ۱۳۸۳ش، *آیین همسر داری*، قم: نسیم حیات.

- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق. ۱۴۰۷ق، **اصول کافی**، تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- لیثی واسطی، علی. ۱۳۷۶ش، **عیون الحکم والمواعظ**، قم: دار الحدیث.
- مجلسی، محمدباقر. ۱۳۷۸ش، **حلیة المتقین**، قم: هجرت.
- مجلسی، محمدباقر. ۱۴۰۳ق، **بحار الأنوار**، جمعی از محققان، قم: دار احیاء التراث العربی.
- محمدی ری شهری، محمد. ۱۳۸۷ش، **تحکیم خانواده**، قم: دار الحدیث.
- مصطفوی، سید جواد. ۱۳۹۰ش، **بهشت خانواده**، قم: دار الفکر.
- مطهری، مرتضی. ۱۳۸۶ش، **نظام حقوق زن در اسلام**، قم: صدرا.
- نافعی فرد، کریم. ۱۳۸۳ش، **زن از دیدگاه اسلام و تمدن غربی**، تهران: عابد.
- نوری، میرزا حسین. ۱۴۰۸ق، **مستدرک الوسائل**، بیروت: مؤسسه آل البيت.
- هندی، علاء الدین. ۱۴۰۱ق، **کنز العمال فی سنن الاقوال والافعال**، بیروت: مؤسسه الرسالة.

مقالات

- پایگاه اطلاع رسانی حوزه. مرداد ۱۳۸۴، «آثار منفی سوء ظن و بدگمانی در خانواده»، مجله گنجینه، ۱۳۸۴، ش ۵۳.
- جعفریان، حمید. شهریور ماه ۹۷، «آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده»، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۴.
- ضمیری، محمدرضا. مرداد ۱۳۸۵ش، «نیم نگاهی به آسیب‌های خانواده»، معرفت، ش ۱۰۴.
- کریمی، سارا. پاییز ۱۳۹۶ش، «نقش صفات بنیادی شخصیت در پیش بینی مؤلفه‌های خیانت زناشویی از دیدگاه دانشجویان»، دوفصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی بالینی و شخصیت، شماره ۲، صص ۹۷-۱۰۹.

Bibliography

- Holy Quran
- Nahjol Balaqah
- Ibn Babawiyah, Muhammad ibn Ali 1984, from the presence of the jurist, Qom: Islamic Publications Office.
- Ibn Shahr Ashob Mazandarani. 1379 AH, Muhammad ibn Ali Manaqib al-Abi Talib (peace be upon them), Qom: Allama.
- Boroujerdi, Mr. Hussein. 2007, Comprehensive Shiite Hadiths, a group of scholars, Tehran: Farhang Sabz Publications.
- Like, Abbas. 1390, Marital Satisfaction, Qom: Dar Al-Hadith.
- Tamimi Amadi, Abdul Wahid bin Muhammad. 1410 AH, Gharr al-Hakam and Darr al-Kalam, Qom: Dar al-Kitab al-Islami.
- Free agent, Muhammad bin Hassan. 1374, detail of Shiite means, Qom: Al-Bayt.
- Harani, Ibn Shuba. 1984, The Gift of Minds, Qom: Islamic Publishing.
- Hosseini, David. 2007, Healthy Relationships in the Family, Qom: Book Garden.

- Haghshenas, Seyed Jafar 1394, Family Pathology, Qom: Office of Women's Studies.
- Haqqani Zanjani, Hussein Azar 1352, Lessons from the School of Islam, Journal of Law and Family in Islam, No. 12, pp. 21-23.
- Dehnavi, Hussein 1390, Petals of Life, Qom: Khadem Reza.
- Salarifar, Mohammad Reza. 1390, An Introduction to the Family System in Islam, Qom: Hajar.
- Siouti, Jalaluddin Bi Ta, Al-Dar Al-Manthur, Beirut: Dar Al-Fikr.
- Sharif al-Radhi, Muhammad ibn Husayn. 2012, Punishment of the unaware, Payam-e-Haqq (Noor Software, Comprehensive Hadith 3)
- Poetry, Tajuddin. 1984, Jame Al-Akhbar, Qom: Razi.
- Saduq, Ibn Babawiyah. 1988, I do not attend the jurisprudent, Tehran: Sadough Publishing.
- Saduq, Ibn Babawiyah. 2006, Al-Khasal, Qom: Andisheh Hadi.
- Tabarsi, Hassan Ibn Fadl 1370, Makarem Al-Akhlaq, Qom: Al-Sharif Al-Radhi.
- Tabarsi, Hassan Ibn Fadl 1406 AH, Majma 'al-Bayan fi Tafsir al-Quran, Beirut: Dar al-Ma'rifah.
- Tusi, Muhammad ibn al-Hassan 1407 AH, Tahdhib al-Ahkam, Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiya.
- Tahmasebi, Ahmad Bi Ta, The Family from the Perspective of Martyr Motahhari, Tehran: Martyr Ayatollah Morteza Motahhari had a large headquarters
- Ghofrani, Mohammad Jafar 1396, Love and Difference, Qom: Publication of the Quran and the Ahl al-Bayt (AS).
- Karimi, Reza 2004, Marriage ritual, Qom: Nasim Hayat.
- Klini, Muhammad ibn Ya'qub ibn Ishaq. 1407 AH, Sufficient Principles, Tehran: Islamic Bookstore.
- Laithi Wasiti, Ali. 1997, Ayoun al-Hakam wa al-Mawa'iz, Qom: Dar al-Hadith.
- Majlisi, Mohammad Baqir 1378, Al-Muttaqin, Qom: Hijrat.
- Majlisi, Mohammad Baqir 1403 AH, Sea of Lights, a group of scholars, Qom: Dar Al-Ahya Al-Tarath Al-Arabi.
- Mohammadi Rey Shahri, Mohammad 2008, Family Consolidation, Qom: Dar Al-Hadith.
- Mostafavi, Seyed Javad 1390, Family Paradise, Qom: Dar al-Fikr.
- Motahari, Morteza 2007, The system of women's rights in Islam, Qom: Sadra.
- Nafee Fard, Karim. 2004, Woman from the Perspective of Islam and Western Civilization, Tehran: Abed.
- Nouri, Mirza Hussain 1408 AH, Mustadrak al-Wasa'il, Beirut: Al-Bayt Foundation.
- Hindi, Aladdin 1401 AH, The Treasure of the Workers in the Sunnah of the Words and the Acts, Beirut: Al-Risalah Foundation.

Articles

- Field information base. August 2005, "Negative effects of suspicion and suspicion in the family", Ganjineh Magazine, 2005, p.53.
- Jafarian, Hamid September 1997, "Pathology of Cyberspace and Family", Studies in Psychology and Educational Sciences, No. 4.
- Zamiri, Mohammad Reza August 2006, "A Glance at Family Injuries", Marefat, p.104.
- Karimi, Sarah. Fall 2017, "The role of basic personality traits in predicting the components of marital infidelity from the perspective of students", Journal of Clinical Psychology and Personality, No. 2, pp. 97-109.

Challenges of Obedience to the Husband and Egression Strategies in Verses and Hadiths

Seyyed Ziaoddin Olyanasab: Associate Professor, Islamic Education, Medical Sciences University, Tabriz

Ali Farzin: Qom Seminary, Level 4, Post Graduate, Interpretation and Quranic Sciences, Qom University

Abstract

The present article has explained the obstacles and challenges of women's obedience to their husbands and ways to overcome these challenges based on verses and hadiths. Since adjusting the lifestyle according to the Islamic lifestyle leads to happiness in this world and the hereafter, this research is very important by using the lifestyle of the Ahl al-Bayt and their lives regarding the challenges of obedience to the husband. The purpose of this study is to find solutions to treat the challenges and differences of cohabitation. The need to revive the tradition and manners of the Ahl al-Bayt in families makes this research necessary. This research, which is done with a descriptive – analytical method, finally came to the conclusion that the Qur'an and the Ahl al-Bayt have various strategies to get out of it, such as love and obedience and meeting sexual needs, paying attention to the reward of obedience and the result of disobedience to the husband, providing insight into the rights of couples, negligence of couples towards each other's weaknesses, good suspicion, choosing a worthy spouse.

Keywords: obedience, Quran, Hadith, lifestyle, woman.